

459, 495, 142, 1265

1469. Szeptember 17. BUDA. CORVIN MÁTYÁS KIRÁLY megemlített, hogy midőn egy éjjel István Moldvai vajdával összeütközés volt, nemes Váncsfalvi Koruly más udvari emberei közt mint bátor férfiú tisztességgel harcolt, miért is szolgálatai némi jutalmazása mentesíti őt és fiát Jánost, valamint rokonait Petrovai Mihályt, Szlatinai Naan Mihályt, Farkasrévi Lauka Pétert, Suhatagi Mikly Jánost, Bárthfalvi Pétert, Uglyai Pap fiát Simor Bárthfalusi Lupsát, Fejéregyházi Steczet és Vánchfalvi Avram Györgyöt a megyebeli főispánok, valamint szolgabírák joghatósága alá rendeli. Az összeütközés Bala városában 1469. december 15-én éjjel történt. A csatározásban magának Mátyásnak az élete is veszélybe került, a csatározásban megsebesült, „sebének utóféjaldalmait éveken át érezte” (Bontfini IV. I.). Ebben a hadjáratban tett jelentékeny szolgálatot a királynak a Koruly vezette máramarosi oláhság.

A pálosok budapesti sziklatemploma I.

Nem kizárt, hogy a következő években történt moldvai máramarosi betörések a bosszú által vezéreltettek, a máramarosi oláhok „szereplését” akarták magában Máramarosban betörő moldvaiak megfizetni.

Budapest szívében, a Gellért-hegy déli lejtőinek teraszán újjászületett egy templom, a pálosok sziklatemploma. Ez a hely majd egy emberöltőn át a főváros egyik legnépszerűbb, leglátogatottabb kegyhelye volt. Varázsának titkát sokan próbálták megfejteni. Volt akit a hely különleges természeti szépsége, az ásitó torkú barlang vagy az alsó barlangtemplom élménye ragadott meg. A hegy oldalában fakadó gyógyforrások nyomán a barlang nyáron enyhülést, télen meleget nyújt az ott betérő hívőnek vagy a kíváncsi turistának. A sziklatemplom igazi varázsát azonban az ottan kisugárzó pálos szellemiség adta. A templom első megáldásától, 1926. pünkösdi ünnepétől 1951. év húsvét hétfőjéig – a pálos atyák elhurcolásának napjáig – eltelt időszakban ez a hely a Nagyboldogasszony-tisztelet és a hazafias gondolkodás lelki központja volt.

E történelmi tény erősíti meg az az 1472-ben kelt levél is, amely arról értesít, hogy a betörő oláhok nagyon megsanyargatták az öt koronaváros lakosságát, felgyújtották házaikat, elhajtották jószágait, magukat a lakosokat a huszti vár mentette meg a teljes kiirtástól: a bevethetlensége, a védekezők kisebb-nagyobb kirohanásai gyors elvonulásra készítették betolakodókat.

A sziklabarlang eredetéről

A diplomákban említett oláh nevek a mai napig is „használatosak” Máramaros-szert. Mielőtt utalnék egy 1467-ben napvilágot látott Mátyás által kiadott oklevélre (nem szerepel Series Actorumban), hadd hivatkozzak Dusanek János volt máramarosi főújszab 1938-ban kiadott HUSZT MÁRAMAROSBAN c. munkájára, amelyben a szerző forrásként Drahovói Roszoha Jánost nevezve meg, a következőket írja le [rövidített fordítás Sz. T.]: „... a régi időkben Máramarosban, Száldobos falvában (16 km-re Tácsótól és Husztól – SZ. T. Pál... Azokban az időkben a hadakozó királyok... erős vitézeket küldtek birokra az ellenség vitézeivel... és aki győzött, az nyerte a háborút... történt egyszer, hogy Mátyás király elküldte két emberét, hogy találjanak egy erős embert, aki megverekedhetne a török vitézzel. A két küldönc egyenesen Máramarosba ment, mert hallották, hogy ott él egy nagyon erős ember... Száldobos határában találkoztak két emberrel, akik a mezőn szénáztak, úgy hasonlítottak egymásra, mint apa a fiára... A küldöncök megkérdezték tőlük, hogy melyik vezet Sándorfalvára. Pál felemelte a mellette heverő nyomórudat, mint egy pálcát, és megmutatta az utat Sándorfalva felé... Látták a kérdezők, hogy milyen erős Pál, megkérdezték tőle, hogy hívják, merre lakik, és mindent megjegyezve elmentek. Sokáig járták a országot, de ilyen erős emberrel nem találkoztak sehol Magyarországon.

A sziklatemplom mai formájában tulajdonképpen két részből áll: a felső ősi barlangképződményből (Szent Iván-barlang, majd utóbb Lourdes-i barlang) és egy alsó, a hegy belsejében elhelyezkedő, mesterségesen kialakított sziklaüregrendszerből. Ez utóbbi hátsó kijárata a pálos kolostorra nyílik. A felső, az eredetileg Szent Ivánról elnevezett barlangrész ősemberbarlang volt. Mintegy hét-nyolcezer évvel ezelőtt az őskőkorszak (neolitikumban) élt emberek nyomaira bukkantak a közeli Tabánban. Ezek valószínűleg elfoglalták a terület legmagasabb pontját, a Gellért-hegyet is, ahonnan szemmel lehetett tartani a dunai átkelőhelyeket. Bár a Szent Iván-barlangról a későbbi korokból kevés feljegyzés maradt fenn, annyi bizonyos, hogy emberi lakhelyül szolgált. Belsejében több épület alapjait megtalálta századunk elején a probaátásokat végző Kaduč Ottokár.

Miután hazaérkeztek, elmesélték Mátyás királynak, hogy milyen erős emberrel találkoztak... Mátyás király felhívta Kinizsi Pált az udvarába, hogy személyesen győződjön meg rendkívüli erejéről, majd, mikor látta, milyen erős, azonnal üzent a török vitézért, hogy jöjjön: van, aki kiáll ellene.

Thirring Gusztáv 1900. évben kiadott Budapest környéke című kalauzában a barlangot Szent Iván-barlang néven említi és közli, hogy a néprege szerint ez egy bölcs és gyógytudományáról híres remete lakhelye volt, akihez messizi földről zárandokoltak a betegek tanácsért. A remete gyógyulásra rendszerint a barlang előtt, a hegy lábánál elterülő sáros tóba küldte betegeit tüdőre. A tó helyén épült a későbbi Sáros-fürdő, amelyet 1894-ben a Ferenc József híd (mai Szabadság híd) építése miatt lebontottak. Helyén létesült a Gellért gyógyfürdő és gyógyszálló.

Kinizsi Pál a töröknek is bemutatta rendkívüli erejét, aztán bajvívásban legyőzte. A király kérdésére, hogy milyen jutalmat kíván, Kinizsi Pál azt válaszolta, hogy nem kell neki se arany se ezüst, csak azt a kutat szeretné, amelyik Sándorfalva (ma: Alexandrovka – Sz. T.) határában van és sós a vize. Megkapta Pál a kutat, amelynek vizéből Máramaros népe bármikor merhetett sós vizet... Az arany betűkkel megírt királyi rendelet és a kut még ma is megvan.”

A Szent Iván-barlang nevét némelyek szerint Keresztelő Szent Jánosról, más források szerint Nepomuki Szent Jánosról, az 1393-ban az Oltava vízébe fojtott szent életű prágai kanonokról, a vízi emberek (molnárok, dereglyések, hídverők, halászok stb.) védőszentjéről kapta. A Nepomuki Szent János néveredet változathoz egy kedves legenda és népszokás kapcsolódott. Pest-Buda népe különösen a gyakori vízáradások miatt folyamodott Szent János oltalmáért. Mert bizony Pest-Buda lakói sokat szenvedtek a Duna áradásaitól. A Szent Iván-barlanggal szemben – a Duna medrében – volt egy sziklazátony, az ún. Molnár-sziget. Jégzajlások idején az összetorlódtól jég gyakran okozott áradást, míg az 1838. évi pesti árvíz után a szigetet felrobbantották. A halászok és más dunai népek a múlt század végéig rendszeresen, minden év május 16-án megünnepelték Nepomuki Szent János nevenapiját. Ezen a napon Pest-Buda lakói – kiegészülve a Buda környéki és Duna menti falvakból érkező zárandokcsoportokkal – a szenttel kapcsolatos legenda emlékére a barlang előtti Duna-parttól hét meggyújtott szurkos kosarat eresztettek a folyóba. Ilyeténképpen leróva kegyeletüket patrónusuk előtt, vidám népiünnepélyt rendeztek.

Eddig a történet. Azon túl, hogy kommentárt fűznék hozzá, az elmondottakban szereplő kút – beomolva – még megvan, és a harmincas-negyvenes években Mátyás kútjának nevezték a nép. Megemlítem azt is, hogy Kinizsi Pál Máramaros megye főispánja volt, amit egy Mátyás által 1467. december 31-én Brassóban kiadott rendelet bizonyít, ui. a levél így kezdődik: CORVIN MÁTYÁS KIRÁLY Kinizsi Pál máramarosi főispánnak megparancsolja...

A város egyesítése, majd a millenniumi ünnepekre való készülődés éveiben, az ünnepségek fényében feledésbe ment e kedves népszokás.

Végül még egy diplomáról teszek említést, amely a Series Actorumban van. A XV. század végéig Huszt vára a király, illetve a királyné, Beatrix birtokában volt: innen gyakorolták az uralmat Máramaros felett. Ebből az időből származik az a levél, amely BEATRIX MAGYAR KIRÁLYNÉ Pecsétes Protectionalis Levele ab Anno 1495 in Originali, melyben tiltatnak a Kamarális Urak, hogy az öt Városiakat az régi Szabadságok ellen háborgatni ne merészeljenek azomban havallamit töllük á Kamara Szükségére által vesznek hogy annak illendő árát nekik meg fizessék, parantsoltatik.

A XX. század első évtizedeiben a világháborús veszteségektől kivérett, forradalomba, ellenforradalomba befáradt, békeszerződéssel megnyomított és megkeseredett nemzet a természetfeletti erők felé fordult, innen várva sorsának jobbra fordulását. A Mária-kultusz jegyében a század húszas éveiben sorra alakultak a katolikus egyesületek, keresztény mozgalmak, kongregációk. Egy ilyen kongregációs csoport vezetőiben merült fel a gondolat – 1924. év őszén, mikor Lourdes-ből és Limpias földjéről hazaérkeztek –, hogy kápolnát kellene építeni a Gellért-fürdővel szemközt a hegy déli sziklateraszára a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére.

Kézenfekvő volt a megoldás: a Szent Iván-barlangot kell a Lourdes-i barlang mintájára átalakítani kápolnává. A gondolat megvalósítására Zadravec püspökkel, József Ferenc

Dr. Szöllösy Tibor

Pálos kolostorok Magyarországon 1514-ben
 (Hervay Ferenc: Ordo Fratrum Eremitarum Sancti Pauli)

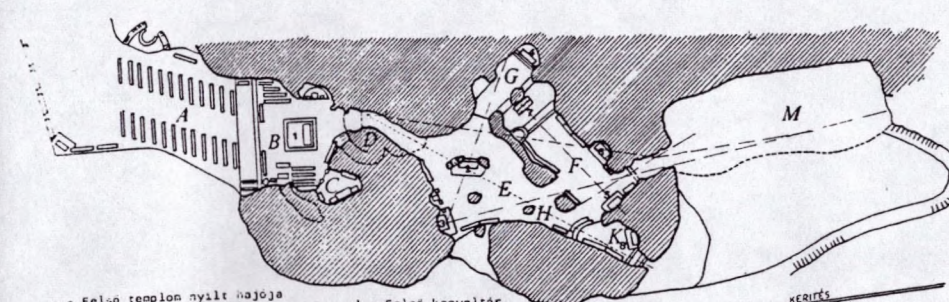
főherceggel és Pfeiffer Gyula miniszteri főtanácsossal az élen megalakult a *Szent Gellérthegyi Sziklatemplom (Lourdes-i Barlang) Bizottság*. Ezzel kezdetét vette a sziklatemplom története.

A sziklatemplom építésének története

Az építkezés kezdetén a munkát végző bányászok először a repedt és meglazult sziklatömböket távolították el a majdani kápolna szentélyének mennyezetéről. Az elképzelések szerint a kápolna megépülése után, a várható zarándoktömeg elvezetésére – forgalom-szervezési okokból – gyalogalagutat akartak fúrni a sziklafalok keleti oldalában az ott levő sziklateraszhoz. (Erre a teraszra épült később a pálos kolostor épülete.) A teraszról pedig lépcsőkön lehetett volna lejutni a Duna-parti közútra. Az alagút a barlang északi falánál, a későbbi kórusrész alól indult.

Az alagút készítésének munkálatai 1925 novemberében kezdődtek, és kerek két hónapon át fúrták, robbantották a hegy belsejét. Az alagút nyomvonalának pontos meghatározása a műszeres kitűzés és ismételt felülvizsgálatok ellenére nem sikerült. Az alagút nem a kívánt helyen, a teraszon, hanem a sziklafal Dunára néző oldalán lyukadt ki. A sikertelenség láttán új nyomvonal-elágazást kellett kijelölni, hogy eljussanak a kívánt helyre. A robbantások tehát folytatódtak. Eközben az alagút közepe táján a sziklatömbök szerencsés módon úgy váltak le, hogy eltávolításuk után sziklaoszlopokkal alátámasztott, templomszerű boltozatos helyiség keletkezett, amely alkalmas nagyobb embertömeg befogadására is. Ugyanakkor az új nyomvonal mentén a robbantások több más boltozatos üreget is létrehoztak, amelyeket később az alsó templom kórusának, kápolnáinak elhelyezésére is fel lehetett használni.

Az építkezés nem ment minden zökkenő nélkül. Számos technikai és adminisztratív nehézség felmerült, a kishitűséggel és a bürokráciával is meg kellett küzdeni. Pfeiffer Gyula

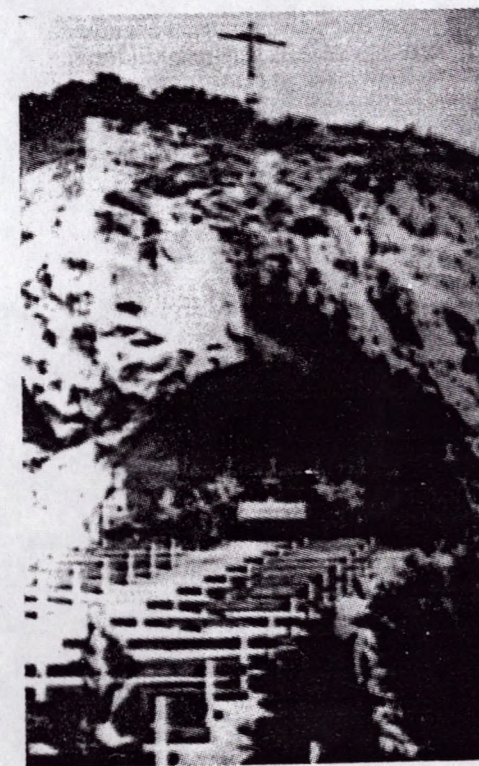

- A - Felső templom nyílt hajója
- B - Felső templom szentélye
- C - Szekeletes kórus
- D - Alsó templom mellékhajója
- E - Alsó templom főhajója
- F - Arpádházi Szent Margit kápolnája
- G - Folyosó
- H - Arpádházi kápolna / alsó kórus / Pálos kolostor helye
- I - Felső kegyeltár
- J - Szent Erzsébet oltára
- K - Szent Izsák oltára
- L - Arpádházi Szent Margit oltára
- M - Szent István oltára
- N - Szent László oltára
- O - Lúplasi kegyeltár
- P - Szent Mária oltár

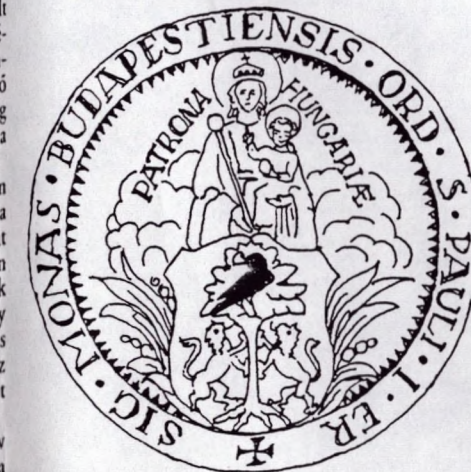
A pálosok sziklatemplomának helyszínrajza az 1926. évi felszentelés idején

Nagyasszonyunk Szent Gellért-hegyi Sziklatemplomának története című 1931-ben megjelent dolgozatában is említi, hogy sokszor napok teltek el anélkül, hogy a kemény dolomitsziklába akár csak pár centiméter mélyre is be lehetett volna hatolni. A szikla ellenállt, a fúrt lyukakból eredmény nélkül pattant ki a töltet. A robbantási kísérletek eredménytelenségét látva egyesek a munka beszüntetését javasolták. A kishitűek és az „ellendrukkerek” elerték, hogy a Gellért tér forgalmának veszélyeztetése és a hőforrások vizének elapadásától félve a székesfőváros határozatban rendelkezett a robbantási munkák leállításáról. A határozat végrehajtását ellenőrző bizottság azonban csak jóval később, 1926 tavaszán szállt ki, amikor már a robbantások eredményesen befejeződtek.

A sziklatemplom bejárata, előtérben a felső templom nyílt hajója

A budapesti pálos kolostor helyezője a pálos rend címerével

A sziklatemplom építése a templomalapító bizottság tagjainak adományaiból indult és minden jelentősebb pénzgyűjtés nélkül folytatódott. Néhány vállalkozó (pl. Schmi Miksa) nagyvonalú segítségével, gyári munkások „társadalmi” munkájának köszönhetően (pl. MÁV Gépgyár vasöntői) vagy éppen magánembereknek az építőanyagok ingyenes juttatása révén készült el.

A sziklatemplom első megáldására 1926. május 23-án került sor. Egész napos ünnepség keretében délelőtt a barlangtemplom, délután pedig a lourdes-i Szűz Mária-szobor megáldására került sor. Ekkorra készült el a templom felső szentélye a lourdes-i grottáék a sekrestye és a kórus. A templomszenteléssel egy időben Budapesten tartották Mária-kongregációk országos kongresszusát. Ennek résztvevői – délután impozáns menetben – Glattfelder Gyula püspök vezetésével végigvonultak a városon, a templomavartás magasztos eseményének tanúi lehettek.

A sziklatemplom egyházi gondozását a bizottság a pálos rend visszahozataláig a budapesti Kapisztrán Szent Ferenc-rendre bízta. A rend a kegyhely gondozását 1927. szeptember 15-ig végezte. A ferenceseknek ugyanis anyagi természetű követeléseit és nézeteltéréseit támadták a templom fenntartásával kapcsolatban a bizottsággal. Végül is az érseki helynökség jóváhagyásával elfogadták a rend lemondását. Adminisztrátor kirendelésére kérve őrá bízták a templom gondozását. A váratlan lemondás érezhetően megrendítette a sziklatemplomba járó hívek bizalmát és három évnek kellett eltelti után, míg a lelki élet megindult a barlangtemplomban.

Az első templom 1930-ra már szűknek bizonyult és mielőbbi bővítésére kellett gondolni. 1930 novemberében ismét bányászok lepték el az altemplomot, két és fél hónapi tartó robbantások eredményeképpen létrejöttek azok az üregek, barlangrészek, amelyek magyar szentek (Szt. István, Szt. László, Szt. Imre herceg, Árpád-házi Szt. Erzsébet, Szt. Margit) panteonja oltárainak elhelyezésére szolgálhattak. Pfeiffer Gyula leírása szerint több mint 1200 robbantást végeztek. A templom bővítési munkálatainak egész ideje alatt a felső templom működött, rendszeresen folytak a szentmisék.

A kibővített sziklatemplom felszentelése 1931. május 25-én, pünkösd másnapján zajlott, fényes papi segédlettel, Zichy Gyula kalocsai érsek és Horváth Győző felszentelt püspök celebrálásával. Az altemplomban a főoltárnál az érsek, a felső templomban a főoltár előtt a püspök végezte a misét egyidejűleg. Este az országos Mária-kongregációk a főváros egyházközségeinek küldöttei, a katolikus egyesületek és szervezetek zászlókkal fáklyákkal vonultak fel, a főváros különböző pontjairól indulva a sziklatemplomhoz. A ünnepségen mintegy 20 ezer ember vett részt. Az esti májusi ájtatosságot Angelo Rott érsek, pápai nuncius tartotta.

A sziklatemplom történetének első fejezete a templomszenteléssel lezárult. A barlangtemplom további sorsa egygyé vált a pálos rend, a fehér barátok legújabb kori történetével.

Kik a pálosok és hogyan kerültek a sziklatemplomba?

A pálos rend (hivatalos nevén: Első Remete Szent Pál Rendje, latinul: Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae) története a tatárjárás előtti időkre nyúlik vissza. Az előkelő nemes családból származó Özséb esztergomi kanonok gyűjtötte össze a Pilis hegyeiben élő remetéket és ezzel lerakta a pálos rend alapjait. Lemondva kanonoki rangjáról és javadalmairól, két jó barátjával, Benedekkel és Istvánnal közösségbe szervezte a remetéket és a Pilis hegység hármass barlangja közelében – a Szentkereszt tiszteletére – 1250 körül kolostort épített számukra.

A Bertalan püspök által alapított patacsi kolostorral való egyesüléskor Özséb választotta meg előjárójuknak és ezzel elindult a rend szerveződés folyamata. A Zempléni-hegységben, Tokaj környékén és a Balaton környékén élő remetek később szintén csatlakoztak hozzájuk és kolostorba szerveződtek.

Özséb a veszprémi érsekség működési területén belüli remetek tartományi perjek lett, aki 1256-ban az esztergomi zsinaton már mint Remete Szent Pál szerzetesek tartományfőnöke (provinciális) írta alá magát. Egyébként még a XIV. század elején is a rend tagjait gyakran „szentkereszt remetek”-nek nevezték, utalva központi kolostoruk helyére.

A Remete Szent Pálról elnevezett pálos rend a legjelentősebb magyarországi remeterend, az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend. Védőszentje a Kr. u. 230-ban az egyiptomi Theba városában született Pál. A Szent Jeromosnak tulajdonított életrajza szerint Pál vagyonos keresztény szülők gyermekeként látta meg a napvilágot. Tizenöt éves volt, mikor lakóhelyét, Egyiptomot is elérte a hetedik keresztényüldözés. Szüleinek elvesztése után biztonságos helyre megingott. Állandó rettegetésben élt keresztény hite miatt a vagyonára áhítozó rokonaitól, míg egy napon vagyonát és mindenét hátrahagyva a sivatag magányába menekült és remeteségben töltötte élete hátralevő éveit. A legenda szerint ruháját pálmafa leveléből maga készítette, holló hozott mindennap neki száraz kenyeret táplálékul és oroszánok kaparták neki sírgödörét. Remete Szent Pál hollóját és oroszánjait a pálmafa alatt nem ok nélkül viseli tehát címerében a pálos rend még ma is.

A XIII. század elején a kereszties hadjáratokban a magyar kereszties lovagok megfordultak és táboroztak a Karmel-hegy alján is, azon akkor még virágzásukban voltak az Egyiptomból és Szíriából ide vonult remetetelepülések. A kapcsolatot ezen remetetelepülések és magyar remetek megjelenése között bár nem bizonyítható, azonban tény, hogy az utána következő években jelentek meg a magyar remeteség első közösségei a Mecsekben, a Pilisben és a Bakonyban.

Esztergomi Boldog Özséb alig hagyott hátra magáról mást az utókorra, mint a pálos rend megalapítását. Özséb 1262-ben Rómába ment, hogy a IV. Lateráni zsinat határozata értelmében rendjének megerősítését kérje a Pápától és egyben azt is, hogy Szent Ágoston regulájának követését engedélyezze. Szerencsére a pápai udvarban olyan támogatókra lelt, mint Aquinói Szent Tamás. Szüksége is volt Özsébnek támogatásra, patrónusra a Szentszéknél, hiszen alig hat esztendeje egyesítette az akkori pápa elődje (1256-ban) a remetéket – Szent Ágoston szabályzata szerint – az Ágoston-rendbe. És néhány évre rá jött Özséb Magyarországról, Ágoston-rendi regulát kérve, egy új remeterend alapításának kérésével.

Aquinói Szent Tamás közbenjárására a pápa megbízta Pál veszprémi püspököt a kérés jogosságának és a rendalapítás feltételeinek elbírálásával. A püspök 1263-ban feladatát elvégezte és mivel az anyagi feltételeket nem találta megfelelőnek, csak részben látta teljesíthetőnek az ágostonos regula bevezetését. Megszabta ezért a létesíthető kolostorok számát, megtiltva további terjeszkedésüket. A rend azonban a püspöki tilalom ellenére is tovább terjeszkedett. Életképesnek bizonyult. A rend virágzásnak indult: 1300-ban Lőrinc prior-provinciális megkezdte Buda környékén a rend védőszentjéről elnevezett kolostort építeni, ami 1304-ben el is készült.

Gentilis bíboros, a pápa teljhatalmú megbízottja, 1308 őszén Magyarországra érkezett. A pálosok kihasználták az alkalmat, hogy rendjük elismertetését kieszközöljék. Gentilis bíboros – 1308. december 13-án, Budán kelet oklevelében – ezt engedélyezte. A következő év elején a pálosok priorja kiharcolta, hogy egy újabb oklevelben Gentilis megengedte, hogy a pálosok rendi ügyekben szabadon dönthessenek, káptalant tarthassanak. Gentilis bíboros egy harmadik oklevelben megadta Lőrinc prior-provinciálisnak a szerzetesek feloldozásának jogát is (1311. április 1. Pozsony). Ezzel egyházjogilag is biztosítva lett a rend további fejlődése.

A pálos rend fejlődését a középkorban a királyok és a főurak támogatása segítette. Egymás után alapították kolostoraikat. Az 1327. esztendőben már 60 pálos kolostor volt Magyarországon. Fontos esemény volt a rend életében 1329., amikor is XXII. János pápa bullája megerősítette a pálos rend Szent Ágoston szabályzatának használatát és megadta a generálisválasztás jogát. Ugyancsak jelentős esemény volt, hogy a rend védőszentjének, Remete Szent Pálnak – akit alapítójuknak tartanak – a hamvait Velencéből Budára hozták, ahol fényes külsőségek közepette 1381. november 14-én a Buda melletti Szent Lőrincről elnevezett főkolostorba helyezték el.

A rend pedig tovább terjeszkedett. Már nemcsak a történelmi Magyarország területén voltak kolostorai, hanem szinte a hazai rendalapítással egy időben Horvátországban, majd a XIV. századtól kezdve lengyel, német, spanyol és portugál földön. Ezek mind függő viszonyban voltak a Budaszentlőrinc székhelyű rendi generálistól.

Lengyelországban Opoliai vagy Opelei Ulászló herceg 1382-ben alapította Nagy Lajos királyunk támogatásával a híres czenstochowai kolostort. A pálos rend virágzásának csúcspontja 192 kolostorral rendelkezett. Ebből 131 volt magyar fennhatóság alatt álló országban.

A pálos rend kolostorai mindenütt a vad erdőségeket követve épültek, a horvát rengetegektől kezdve a Mecseken, a Bakonyon, a Kárpátokon át félkörívben, egészen Erdély kapujáig. Vakolatlan rideg kőcelláikban és apró templomaikban a pálos lelkiség csodálatos eszményei ragyogtak a középkor idején.

ciszterciák rendjét rehabilitálták. Az uralkodói intézkedések a pálosokban is hiú reményeket keltenek. Az uralkodó – magáévá téve a kancellária aggályait, miszerint a vallás kimerülése miatt a pálosok kárpótlására nincs pénz, és különben sem alkalmasak a pálos tanítómunkára – véglegesen elutasította a rend visszatelepítési kezdeményezéseit.

A múlt század közepén, 1864-ben a pálos rend visszatelepítését pártoló Scitovszky Ján hercegprímás kérésére Czenstochowából 4 pálos érkezett és telepedett le Péliföld (Szentkereszten), sőt, két klerikusuk is tanult Esztergomban, de a hercegprímás halála utódja nem támogatta az ügyet. A kolostort feloszlatták, a klerikusokat és novíciusok elbocsátották, az atyák visszamentek Krakkóba. Hasonlóképpen meghiúsult századelejeén, 1902-ben a nagylévárdi visszatelepítés is. Hiába adta vissza 1904-ben Vaszary Kó hercegprímás a szentkereszti kolostort, és hiába tett meg mindent az első perjel és utóda rend megerősödésére, kevesen léptek be a pálos rendbe és idő múlva a megmaradt 2 novíci nem tudta tovább vinni az ügyet.

Két évtized sem telt el a sikertelen visszatelepítési kísérlet után, amikor a pálosok ú megjelentek nálunk. A rend újraesztésének gondolatát a rendkívül energikus kalocsai érse Zichy Gyula karolta fel, akkor még pécsi megyés püspökként. Rájuk bízta Pécsert a Tem oldalán fekvő Mindszentek templomának és környékének lelki gondozását. Házat is vásá nekik közel a templomhoz, ahol végleges letelepedésükig lakni tudtak. Zichy püspök ma utazott el Rómába, hogy a Szentszéknél a szükséges működési engedélyeket beszerezze.

Zichy püspök kalocsai érsekké való kinevezése után is szíven viselte a pálosok sorsát és egyházmegyéjéből papokat és novíciusokat engedett át Remete Szent Pál rendjének. Az érs. 1927. október 16-án a XIX. országos katolikus nagygyűlés megnyitó előadásában, melyet magyar katolikus feltámadás egyik tényezője címmel tartott, ismét kiállt a pálos visszatelepítése érdekében, hogy felrázza a társadalmat. Eközben folytak a tárgyalások kormányval és a rend czenstochowai központjával a pálosok végleges visszatelepítés érdekében.

Eközben Budapesten a Gellért-hegy délkeleti sarkán elkészült az ország első és egyetlen sziklatemploma. A sziklatemplom mellett pedig felépült az új kolostor. Amikor elkészült nagy munka, Zichy érsek tavaszi bérmautóját megszakítva zarándokcsoport élén lengy földre ment, hogy a czenstochowai pálos anyaházból az erre a célra kiszemelt és előkészít pálos rendtagokat végleg hazahozza. A küldöttséghez visszafelé 17 pálos testvér csatlakozott akik közül 10 magyar származású pálos szerzetes volt. A nevezetes zarándoklat 1934. máj. 9–12. között zajlott le és május 12-én éjfél tájban megérkeztek a hazatérő fehér barátok.

A korabeli újság (Budai Napló 1934. június 11-ei száma) így írt a megérkezésről: „pályaudvari ünnepélyes fogadtatás, virágok és üdvözlő beszédek után a testvéreket a bud kolostorhoz kísérték. Örökké felejthetetlen marad az a pillanat, amikor a 17 fehér pálos – égyertyával a kezében – az orgona hangjainál bevonult a sziklatemplomba és rövid ájtatoss után elfoglalta gyönyörű új kolostorát.” A század '30-as és '40-es éveiben a pálos rend szépe gyarapodott, fejlődött. 1940-ben megnyílt az Alföld szívében, Pálósszentkúton a harmadik rendház is.

„Másfél százados távollét után Budán vannak a pálosok. Bevonultak a Szent Gellé püspök hegyén épült kolostorukba és megkezdtek a papi szolgálatot a sziklatemplomban. legmagyarabb szerzetesrend visszatérése nemcsak örömmünnepe minden igaz magyarnak, é egyúttal szimbólum is, mint ahogy szimbólum az őrzésükre bízott sziklatemplom, amely szilárdabb háza alig van az Őrnak. Ilyen sziklaszilárd az Istenbe, s a magyarság jövőjét vetett hit...” – írta lelkesedve a Budai Napló 1934. május 16-án.

Azonban megint beleszólt az eseményekbe a történelem. De ez már egy újabb fejezet pálosok történetének.¹

Nagy Kálmán

¹A tanulmány befejező részét a következő számban közöljük. (Szerk.)

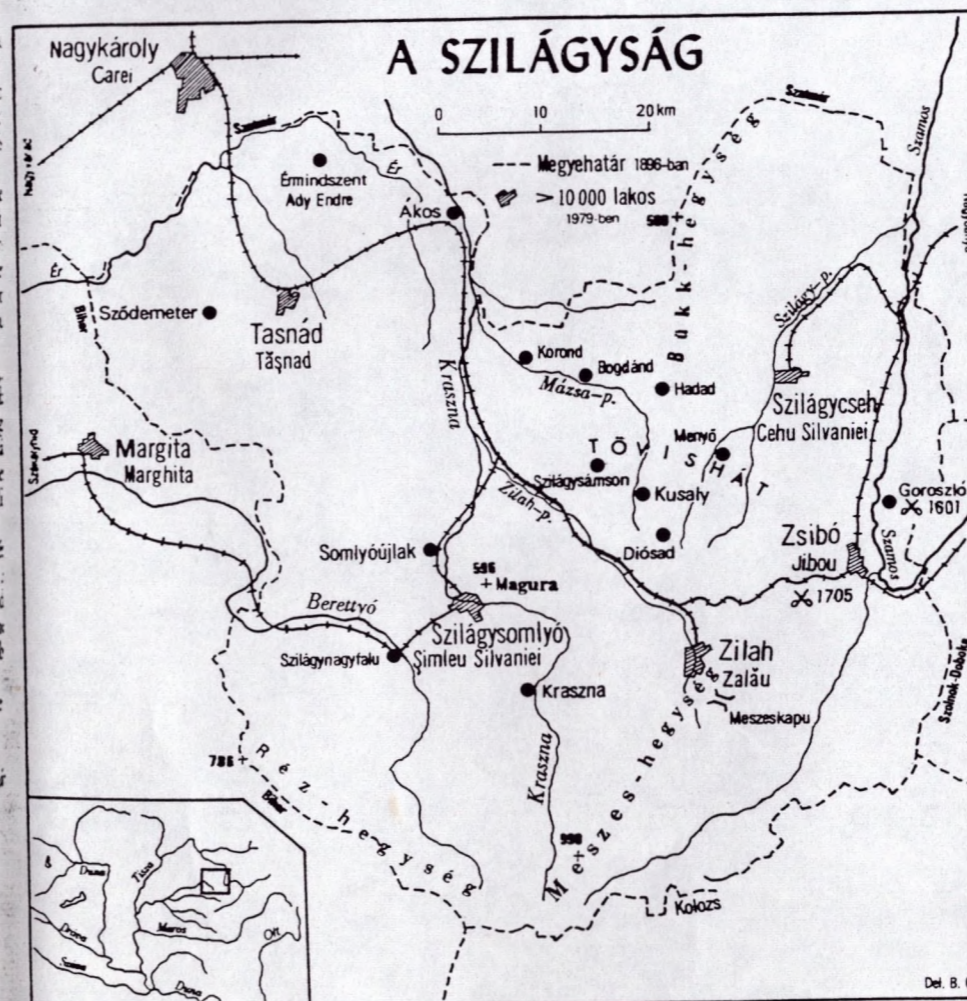
1353

A Szilágyság

A Szamos északra tartó szakasza és a Nagyalföld peremvidéke között terül el ez a tájegység. Nevét feltehetően a Szamosba folyó Szilágy patakról kapta. Délen a Réz- és a Meszes hegység határolja, ezekben ered a Kraszna és a Berettyó. A Szilágyság nem a tulajdonképpeni Erdély, hanem a Partium része volt.

Szilágy megye 1876-ban alakult a kis Kraszna megyéből és Közép-Szolnok megye nyugati kehtarmadából. Doboka és Kolozs megyéből is került hozzá néhány Meszesen túli falu. Földjének, felszínének jellegét jól mutatja a gyakran használt „hegehupás vén Szilágyság” jelző. Csak északnyugati peremén, a Krasznától az Érig nyúló vidék sík. Erdély felől a Szamosvölgy Cikói szorosán és néhány hágón át érhető el. A 786 m magas Rézen és a 990 m magas Meszesen kívül még egy hegység, a Bükk (575 m) van a megyében. Ezek főleg palából, homokkőből állnak, csak kis részüket alkotja mészkő. A hegyeket és a dombok egy részét lombterő borítja, amelyekben a tölgy és bükk uralkodik. Nem turista célpontok, de a Meszeset Petőfi is megmászta, és lelkes hangú írásban számolt be róla.

A Szilágyság tengelye a Kraszna folyó. Ott, ahol a Zilah patak keletről a Krasznába folyik, van a Szilágyság forgalmi központja, Sarmaság, amelynél a Berettyó völgyében Biharból

Del. B. Gy.